

Mededelingen van de Antwerpse Mycologische Kring vzw.

verschijnt driemaandelijks
15 december 1983

84.1

Voorwoord

Deze nuttige, fraaie en talrijk verschijnende mededelingen zullen geestdriftig worden onthaald door al de leden.

Ervaren medewerkers gaan er vurig op los.

Nog meer zal de kring daardoor bloeien en uitbreiden.

Onvermijdelijk gedenken we daarbij ons uitzonderlijk ijverig en begaafd raadslid Armand Vervliet (1921-1972) die in 1968 de eerste mededelingen bezorgde onder zijn bezielende leiding.

Louis Imler

Nieuwjaar

Het bestuur van de Antwerpse Mycologische Kring wenst al zijn leden Prettige Kerstdagen en een Gelukkig Nieuwjaar, een uitstekende gezondheid voor de ganse familie en een vruchtbaar zwammenjaar.

Inhoud

Voorwoord	01
Nieuwjaar	01
Inhoud	01
Editoriaal	02
E. Vandeven Nomenclatuur, Latijnse namen, of beter: wetenschappelijke namen	02
Nieuw	04
1983	05
Jubileum	06
A. de Haan <i>Cystoderma fallax</i> Sm. & Sing., een bergsoort aan onze kust ?	06
F. Dielen Ecologie, Het boscomplex van Ranst, een natuurmonument	10
Humor	14
Bibliotheek	14
Brievenbus	14
Studietochten 1984	15
Richtlijnen	15
Aantekenlijst	15
Lidgeld	16
Activiteiten	16

Editoriaal

Nu dit nummer van AMK mededelingen klaar ligt, denken wij terug aan het tot stand komen ervan. Wij hadden bijna geschreven het eerste nummer, wat een leugen zou geweest zijn. In 1968 is namelijk reeds een poging gedaan om naast Ster-beeckia een konkaktblad regelmatig te laten verschijnen. Hoewel het blad gunstig werd onthaald, strandde het al vlug op financiële moeilijkheden.

Met het groeien van de vereniging, die thans ruim 200 leden telt, deed zich meer en meer de noodzaak aan een regelmatig verschijnende nieuwsbrief voelen.

Verschillende leden drongen aan op het opnieuw uitgeven van AMK mededelingen.

Een voorstel werd uitgewerkt en aan de beheerraad voorgelegd. Deze reageerde gunstig en zette het licht op groen voor de inmiddels aangestelde redactieraad.

Het opzet is een nieuwsbrief, een actualiteitenperiodiek met naast vaste rubrieken reportages en verslagen over alles wat met de kring en de mycologie in het algemeen te maken heeft.

De bedoeling is dat middels dit blad een inniger contact met en tussen de leden wordt tot stand gebracht en dat de leden een ruimere kijk en een beter inzicht krijgen niet alleen van hun eigen werkerrein maar ook van dat van de andere leden.

Hierbij dus een dringend verzoek tot inzenden van kopij. De behandelde onderwerpen mogen een ruim gebied bestrijken, maar moeten raakpunten hebben met de mycologie in brede zin. De bedoeling is een reserve van artikels aan te leggen, zodat de samenstelling van de komende nummers gewaarborgd wordt en de mededelingen een zo groot mogelijke verscheidenheid aan onderwerpen inhouden.

Of wij zullen slagen hangt in de eerste plaats af van de leden zelf en de medewerking die wij van hen zullen krijgen.

De redactieraad

Nomenclatuur

Latijnse namen, of beter: wetenschappelijke namen

door E. Vandeven

Alle gekende en beschreven soorten levende wezens hebben een tweedelige wetenschappelijke naam. Deze manier van benamen werd door Linnaeus veralgemeend voor alle door hem gekende soorten en werd later universeel toegepast.

Het is beter om de term wetenschappelijke naam te gebruiken i.p.v. Latijnse naam omdat de namen niet noodzakelijk van Latijnse oorsprong zijn. Meestal zijn ze dan afgeleid van het Grieks. Er zijn ook namen van andere oorsprong. Deze zijn gewoonlijk ontleed aan soort- of plaatsnamen. De gebruikte namen krijgen dan een Latijnse uitgang.

Het eerste deel van een wetenschappelijke naam is de geslachts- of genusnaam. De eerste letter ervan is steeds een hoofdletter. Het tweede deel is de soortnaam, ook specifiek epitheton genoemd. De eerste letter ervan is een kleine letter.

De tweedelige naam wordt gevolgd door een auteursnaam. Principieel is het de naam van de persoon die voor het eerst de soort op geldige wijze beschreef. Door de steeds wijzigende inzichten in de systematiek kan de auteursnaam uitgroeien tot een complex geheel. Dit zal verder in de tekst uitgelegd worden.

De auteursnamen worden dikwijls afgekort. De afkorting bestaat gewoonlijk uit de eerste lettergreep van de naam en uit de eerste letter van de tweede lettergreep bv. Mal. voor Malençon. Indien bij toepassing van deze regel twee auteursnamen dezelfde afkorting zouden krijgen wordt voor een van hen de twee eerste lettergrepen gebruikt en de eerste letter van de derde bv. Rom. voor Romell en Romagn.

voor Romagnesi. Op deze regels bestaan uitzonderingen bv. L. voor Linnaeus, Clç. voor Clemençon, Fr. voor Fries.

De internationale botanische nomenclatuurregels bepalen hoe op geldige wijze de verschillende botanisch - en ook mycologische - taxonomische niveau's (bv. soort, geslacht, orde) beschreven en benaamd worden. Hierdoor wordt ook de samenstelling van de auteurscitering vastgelegd.

De wetenschappelijke namen die in de meeste recente mycologische werken worden gebruikt zijn samengesteld volgens de regels vastgelegd op het 11de botanische congres te Seattle in augustus 1969. In deze regels werd o.a. bepaald vanaf welke datum namen als geldig beschouwd worden (art. 13), mits ze ook aan de overige regels beantwoorden.

Voor de Myxomycetes geldt 1 mei 1753 als aanvangsdatum, de datum waarop *Species plantarum* van Linnaeus gepubliceerd werd.

Voor de Uredinales, Ustilaginales en Gasteromycetes werd 31 december 1801 als begindatum aanvaard. Toen werd *Synopsis Methodica Fungorum* van Persoon uitgegeven. Voor de overige zwammen gold 1 januari 1821 als startdatum. Toen verscheen Fries' *Systema Mycologicum* deel I.

Deze regels hielden in dat namen gepubliceerd voor de bepaalde begindatum niet aanvaard werden. In de praktijk werden in verschillende publicaties namen overgenomen die reeds bestonden voor de begindatum. Strikt genomen diende in zo'n geval slechts de naam vermeld te worden van de auteur die voor het eerst geldig publiceerde. Ter illustratie de wetenschappelijke naam van de witte weidetrechtterzwam, *Clitocybe dealbata*.

Deze soort werd door Sowerby beschreven in 1799. Toen werden alle plaatjeszwammen in het geslacht *Agaricus* geplaatst. Hij gaf ze de naam *Agaricus dealbatus*. Fries nam de naam over en plaatste deze soort in het ondergeslacht *Clitocybe*. De naam moest dan zijn *Agaricus dealbatus* Fr. Dikwijls werd de naam van de eerste maar ongeldige auteur ook vermeld. De auteur van de ongeldige naam werd dan voor de geldige auteur geplaatst. Tussen de twee namen kwam dan ex. Het voorbeeld werd dan *Agaricus dealbatus* Sow. ex Fr. Donk stelde voor in zo'n geval per tussen de auteursnamen te plaatsen.

Ex wordt nog gebruikt bij een taxon dat geldig gepubliceerd wordt met een naam die tevoren voor datzelfde taxon werd gebruikt, doch niet voldeed aan de regels van de nomenclatuur.

Ronde haken worden gebruikt wanneer een soort in een ander geslacht geplaatst wordt. De auteursnaam wordt tussen haakjes geplaatst gevolgd door de auteur die de geslachtswijziging doet. Ons voorbeeld wordt: *Clitocybe dealbata* (Sow. ex Fr.) Kummer.

Daarnaast worden ronde haken gebruikt als een taxon van rang veranderd wordt. De auteursnaam in de oude rang wordt tussen haakjes geplaatst, gevolgd door de auteur die de verandering doorvoerde bv. *Tricholoma* (Fr.) Quélet. Fries aanzag *Tricholoma* als een ondergeslacht. Quélet gaf *Tricholoma* de rang van geslacht.

Tijdens het botanisch congres te Sydney in augustus 1981 werden een aantal wijzigingen aan de regels van de nomenclatuur goedgekeurd. Zo wordt nu 1 mei 1753, verschijningsdatum van Linnaeus' *Species plantarum*, als begintijdstip voor de naamgeving van alle zwammen aanvaard.

Deze verandering houdt in dat een aantal zwammen een andere naam moeten krijgen. Een voorbeeld vinden we in Imlers *Icones Mycologicae*. Hierin is *Russula rosea* Persoon, de potloodrussula, opgenomen. Voor augustus 1981 werd deze soort *Russula rosacea* Persoon ex S.F.Gray genoemd.

Voor vele soorten blijft de naam ongewijzigd maar komen er wijzigingen in de auteurscitering. De auteursnamen van namen die gepubliceerd werden van Linnaeus

tot Persoon of Fries, naargelang de groep, dienen nu gebruikt te worden. Recentere auteurs die namen gebruikten uit deze periode vervallen nu bij de citering. Persoon en Fries zijn sanctionerende auteurs, voor zover het hun respectievelijke werken van 1801 en 1821 betreft. De namen van Persoon en Fries, naargelang de groep, zijn beschermde namen. De auteurscitering wordt hierbij opgebouwd als volgt: de oorspronkelijke auteur (na 1753) gevolgd door de sanctionerende auteur, gescheiden door een dubbele punt bv. *Clitocybe dealbata* (Sow.:Fr.)Kumm. Hierdoor zal ex slechts gebruikt worden indien een naam van voor 1753 herbruikt wordt en wanneer een ongeldig gebruikte naam later op geldige wijze hernomen wordt.

Naast ex en ronde haken kan in een auteurscitering o.a. voorkomen:

- apud, ap. of in: bv. *Panus columbinus* Quélet ap. Bres. betekent dat deze soort beschreven werd door Quélet in een werk van Bresadola
Er dient de voorkeur gegeven te worden aan het gebruik van in.
- et of & wordt tussen de namen van twee auteurs geplaatst die gezamenlijk een taxon beschreven bv. *Geopetalum* (Alb. & Schw. ex Fr.)Pat.
- wanneer er meer dan twee auteurs zijn wordt een naam genoemd gevolgd door "et al."
- ss.: sensu, in de zin van
- s.s.: sensu stricto, in beperkte zin
- s.l.: sensu lato, in brede zin
- p.p.: pro parte, gedeeltelijk
- emend. of em.: emendavit wordt geplaatst tussen de auteursnamen van een taxon wanneer de oorspronkelijke inhoud van een taxon gewijzigd wordt door de tweede auteur bv. *Dryophila* Quélet em. Kühn. & Romagn.

Ondanks deze regels die naams- en auteursveranderingen tot gevolg hebben blijven de paddestoelen dezelfde, gelukkig maar!

Bibliografie

- Ainsworth, Bisby (1971) Dictionary of the Fungi Kew
Hawksworth (1974) Mycologist's Handbook Kew
Imler (1982) Icones Mycologicae Meise
Van der Aa (1982) Over enkele veranderingen in de internationale botanische nomenclatuurregels *Coolia* 25(4) 101-104

Nieuw

Standaardlijst van de Nederlandse Paddestoelnamen

Enkele maanden geleden werd door de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging in samenwerking met de Nederlandse Mycologische Vereniging de Standaardlijst van Nederlandse paddestoelnamen uitgegeven. Grondslag van dit werk is een voorstel dat ons voormalig lid J. Moens aan de Nederlandse Mycologische Vereniging in 1968 deed.

De lijst omvat 1.200 namen van de meest voorkomende soorten alfabetisch gerangschikt naar de wetenschappelijke en naar de Nederlandse naam.

In de mate van het mogelijke is er naar gestreefd zo veel mogelijk de geslachtsnamen aan te houden. Dit kan niet altijd volgehouden worden met zeer algemeen voorkomende soorten met een reeds ingeburgerde naam zoals bijvoorbeeld *Amanita muscaria*, vliegenzwam in plaats van vliegenamaniet.

Te bestellen door overschrijving van FL 7 ten gunste van girorekeningnr. 13028 ten name van K.N.N.V., B. Hoogenboomlaan 24, NL 1718 BJ Hoogwoud.

Icones Mycologicae 1-18

De eerste reeks van Icones Mycologicae is volledig gewijd aan het geslacht *Russula*. Twaalf volledig uitgewerkte kleurplaten en beschrijvingen van onze voorzitter Louis Imler, aangevuld met zesendertig foto's van sporen, 10.000 maal vergroot onder scanningelektronenmicroscoop, met beschrijvingen van Jan Rammeloo.

Onmiddellijk valt de hand van de meester op. De eerste verzuchting van de lezer is steeds "waren alle mycologische werken maar van dit peil...". Louis Imler laat zichzelf geen keuze; iedere paddestoel wordt met een uiterste nauwkeurigheid omschreven en vastgelegd, zowel de macroscopische als de microscopische kenmerken. Wij laten enkele wereldvermaarde mycologen aan het woord:

- P. Heinemann (België): De platen zijn voorbeeldig mooi; ze vormen een stevig, geloofwaardig en oorspronkelijk geheel. Waterverfschilder, tekenaar, opmerker zijn merkwaardig. De tekeningen van de sporen x 4.000 komen in de minste bijzonderheden verbluffend overeen met elektronische weergaven x 10.000.
- A.F.M. Reynders (Nederland): De kleurweergave der met krachtige hand getekende exemplaren is raak, en dat wil ten aanzien van de specifieke tinten der *Russula*'s heel wat zeggen.
- H. Romagnesi (Frankrijk): De bekroning van uitgebreid mycologisch werk, waarin de waterverfschilder de mycoloog evenaart.
- R. Watling (Groot-Brittannië): Wetenschappelijk nauwkeurig en fraaie *Russula*-afbeeldingen. De stijl is enig en kan herkend worden, waar en wanneer ook.
- H. Haas (Duitsland): Gelukwensen aan de Belgische mycologie voor dit prachtig platenwerk.

Een waar meesterwerk dus dat in geen enkele mycologische bibliotheek mag ontbreken. Een voorbeeld hoe het kan en moet. Gezien het internationale karakter is het werk in het Engels gesteld.

De Icones Mycologicae worden uitgegeven onder leiding van Jan Rammeloo door de Nationale Plantentuin van België, Domein van Boechout, 1860 Meise, en is te bestellen door overschrijving van F 600 op postrekeningnr.: 000-0265524-35 van de Plantentuin.

1983

Op zondag 13 november 1983 werd het paddestoelenseizoen onder grote belangstelling afgesloten met een studietocht te Westmalle. Een gelegenheid om terug te blikken op het afgelopen jaar.

In het algemeen niet zo'n denderend jaar qua vondsten. Ingevolge de lange warme zomer en het droge najaar werden minder soorten en kleinere aantallen gevonden. Voor de tweede maal en op aanvraag van de leden werden ook dit seizoen wekelijks uitstappen gehouden, in principe om de veertien dagen in de omgeving van Antwerpen en tussenin mogelijk iets verder weg. Steeds was er een talrijke opkomst zodat ook volgend jaar wekelijkse uitstappen zullen worden gepland.

Als hoogtepunten zijn zeker te vermelden de verlengde weekends te Kanne, Saint-Hubert en aan de kust.

Andere uitschieters zijn de geslaagde tentoonstellingen.

De lessenreeks over de basisbeginselen van de mycologie gehouden door de bibliothecaris Jean Schavey blijken aan een werkelijke behoefte te voldoen, getuige daarvan de vele aanwezigen die trouw de reeks volgen. Op dit ogenblik wordt de mogelijkheid van de verspreiding van de tekst van de reeks onderzocht.

Het afgelopen jaar is dan toch het nummer 13 van *Sterbeecchia* klaar gekomen met artikels van onze voorzitter Louis Imler en van André de Haan. Het nummer is gewijd aan enkele aspecten van tien jaar onafgebroken studie van de mycologische flora van het natuurreserveaat De Zegge te Geel.

Als laatste punt en in alle bescheidenheid willen wij toch het verschijnen van AMK mededelingen vermelden, het bewijs van een bloeiende en groeiende kring. Een geslaagd jaar.

Jubileum

Eind 1983 vierde de Nederlandse Mycologische Vereniging haar 75-jarig bestaan. Deze werd gesticht te Haarlem op 17 oktober 1908. Men kan in de geschiedenis van de vereniging vier perioden onderscheiden.

De periode voor de eerste wereldoorlog werd gekenmerkt door zoeken en tasten om vorm te geven aan de doelstellingen. Een markant feit was het oprichten van een paddestoelenherbarium.

Tussen de twee wereldoorlogen in gaf de vereniging blijk van grote activiteit, onder andere werd een commissie voor determinatie gevormd, de bibliotheek nam uitbreiding. In 1929 ontstond het tijdschrift Fungus. Alles werd enigzins gematigd door de wereldcrisis van de dertiger jaren.

De naoorlogse periode begon met enkele jaren van stagnatie. Fungus verdween om financiële redenen en werd vervangen, enerzijds door Persoonia uitgegeven door het Rijksherbarium, anderzijds door Coolia. Dit laatste, eerst een eenvoudig blaadje groeide uit tot een zeer verzorgd tijdschrift.

In de jaren zestig kende de vereniging een heropbloei. Uit de commissie voor determinatie ontstond de floracommissie. Een lang gepland project de Flora agaricina neerlandica wordt werkelijkheid en het eerste deel zal waarschijnlijk in 1984 klaar zijn. Er werd ook meer aandacht besteed aan de bescherming van de mycoflora.

Niettegenstaande haar 75 jaar blijft de Nederlandse Mycologische Vereniging nog altijd een levendige vereniging. De Antwerpse mycologen feliciteren hun Nederlandse collega's met dit jubileum.

Cystoderma fallax

Cystoderma fallax Sm. & Sing. een bergsoort aan onze kust ?

door A. de Haan

Ons Allerheiligen-weekend aan de kust werd, niettegenstaande de betrekkelijke paddestoelenschaarste, gekenmerkt door een groot aantal mycologische vraagtekens. Dit ondervinden wij telkens wanneer we terreinen bezoeken die wij niet gewoon zijn. Niet enkel vonden we er een aantal, ons onbekende soorten, maar ook hadden de "gewone" paddestoelen er dikwijls een afwijkend uitzicht.

Tijdens onze laatste uitstap in "het Zwin" te Knokke, op 1 november '83, werd door jongeheer Claes, ijverig en enthousiast zoeker, een prachtig rosbruin paddestoeltje aangebracht. Hij vond het tussen mos aan de voet van een naaldboom. Het geslacht herkennen was niet moeilijk, het overvloedige korrelige velum op hoed en steel wees op Cystoderma, waarvan Cystoderma amianthinum regelmatig en Cystoderma carcharias zeldzamer in de naaldbossen rond Antwerpen gevonden worden. Het paddestoeltje was bij geen van deze beide soorten onder te brengen. Van C. carcharias onderscheidde het zich door de kleur en het ontbreken van de kenmerkende, mufte, verstikkende geur en van C. amianthinum door de duidelijke afstaande ring en de rosbruine kleur. De bepaling, met de "Flore" van Kühner en Romagnesi, alsook in "Moser", leverde geen moeilijkheden op en kwam vlot uit op Cystoderma fallax Smith & Singer. Wanneer men echter het geheel van kenmerken wat kritischer bekijkt stuit men op punten die minder goed overeenkomen.

De nu volgende beschrijving werd gemaakt op het éne, jonge exemplaar uit Knokke en is dus, wat betreft het macroscopische gedeelte, onvolledig.

Vindplaats: één jong exemplaar, tussen mos (*Hypnum cupressiforme* Hedw. var. *lacunosum* Brid., determinatie H. De Meulder), aan de voet van *Pinus* sp.

Hoed: 1,5 cm doormeter bij 0,8 cm hoogte, conisch, met ronde, iets uitspringende top en naar binnen gekromde rand. Hoedhuid rosbruin onder een dikke laag okerbruin, korrelig velum, aan de rand in vlokkige lapjes hangend.

Lamellen: tamelijk breed uiteen, bijna wit, met licht vleeskleurige tint, buikig, tamelijk dik, opstijgend en smal aangehecht, rand gelijk, meestal één tussenlamel.

Steel: 1,2 cm lang bij 0,5 cm breed, ongeveer gelijk van dikte, gebogen. Geheel bedekt met hetzelfde okerbruine velum als op de hoed, dat t.h.v. de hoedrand een stevige, opstaande ring vormt, korrelig-vlokkig aan de buitenzijde, min of meer vliezig aan de binnenzijde. Steel boven de ring geelbruin, fijn gestreept. Steelbasis bedekt met overvloedig, wit, wollig mycelium, dat samen met de steelbasis, mosplantjes omsluit.

Vlees: in de hoed wit tot lichtgeel, mergachtig, iets verbruinend aan de lucht.

Vlees in de steel donkerder, geelbruin tot bruin, vooral tegen het steeloppervlak.

Hoed- en steelbekleding roodbruin verkleurend met ammoniak en kaliumhydroxide.

Geur: aangenaam, zwak meelachtig in doorsnede.

Smaak: zacht, aangenaam paddestoelachtig.

Sporen: (fig. c) zuiver wit, (dunne laag), hyalien in water, ammoniak en kaliumhydroxide; amyloïde, bleek grijsblauw in Melzerreagens; lichtblauw in katoenblauw.

Ovaal tot soms bijna amandelvormig in zijzicht, eivormig tot ovaal in voorzicht, met ronde top, uitzonderlijk iets smaller toelopend, kleine maar duidelijke apikule. Wand stevig, glad. Inhoud: meestal één grote oliedruppel vergezeld van meerdere kleine. Afmetingen: (4)5-6(6,8) x 3,5-4 x 3,5-4,5 μm (lengte x br. zijzicht x br. voorzicht).

Basidiën: (fig. d) cilindrisch tot knuppelvormig, viersporig, kleurloos, dunwandig, voorzien van gespen aan de basis, inhoud: kleine oliedruppeltjes. Afmetingen: 20-30 x 5-7 μm , sterigmen: 2-3 μm lang.

Subhymenium: (fig. e) 2 tot 4 μm brede, dunwandige hyphen, min of meer kronkelig en vertakt, eindigend in korte, iets verbrede cellen, waarop twee tot vijf basidiën ontspringen, kleurloos, met korrelige inhoud en oliedruppeltjes, gespen aan alle tussenschotten.

Trama: parallele, dunwandige hyphen, gevormd uit korte, 3-6 μm brede segmenten, ingesnoerd aan de tussenschotten, voorzien van gespen. Hyphen kleurloos, lichtgeel in Melzerreagens, gevuld met oliedruppeltjes.

Hoedhuid: verweven, kronkelige en vertakte hyphen, dunwandig, kleurloos tot lichtgeel in water, niet verkleurend in ammoniak en kaliumhydroxide, bestaande uit grillig gevormde, korte segmenten, 4 tot 12 μm breed, ingesnoerd aan de tussenschotten, voorzien van gespen.

Steelhyphen: parallel, dikwandig, licht geelbruin in water, bruin tot roodbruin in ammoniak en kaliumhydroxide, weinig verkleurend in Melzerreagens, 8 tot 20 μm breed, gespen ontbreken aan vele tussenschotten.

Velum op hoed en steel: buitenste laag (fig. g en i) bestaat uit ketens van bolvormige tot peervormige cellen, geel in water, roodbruin in ammoniak en kaliumhydroxide, bruin in Melzerreagens, dunwandig, 12 tot 20 μm breed, gespen talrijk. De dieper gelegen laag (fig. f en h) gevormd uit dunwandige hyphen met cystideachtige uiteinden, lichtgeel in water, weinig verkleurend in ammoniak en kaliumhydroxide, korte segmenten, ingesnoerd aan de tussenschotten, 5 tot 15 μm , gespen talrijk.

Mycelium: (fig. j en k) dunwandige, verweven en vertakte hyphen, gevormd uit 100 tot 160 μm lange en 2 tot 5 μm brede segmenten, sommige met korrelige tot druppelvormige inhoud, recht tot kronkelig, dikwijls met vijf tot tien verweven

tot strengen (fig. k), eindstandige elementen grillig gevormd en vertakt, alle tussenschotten met grote gespen, die dikwijls ware bruggetjes vormen, kleurloos in water, ammoniak en kaliumhydroxide, lichtgeel in Melzerreagens.

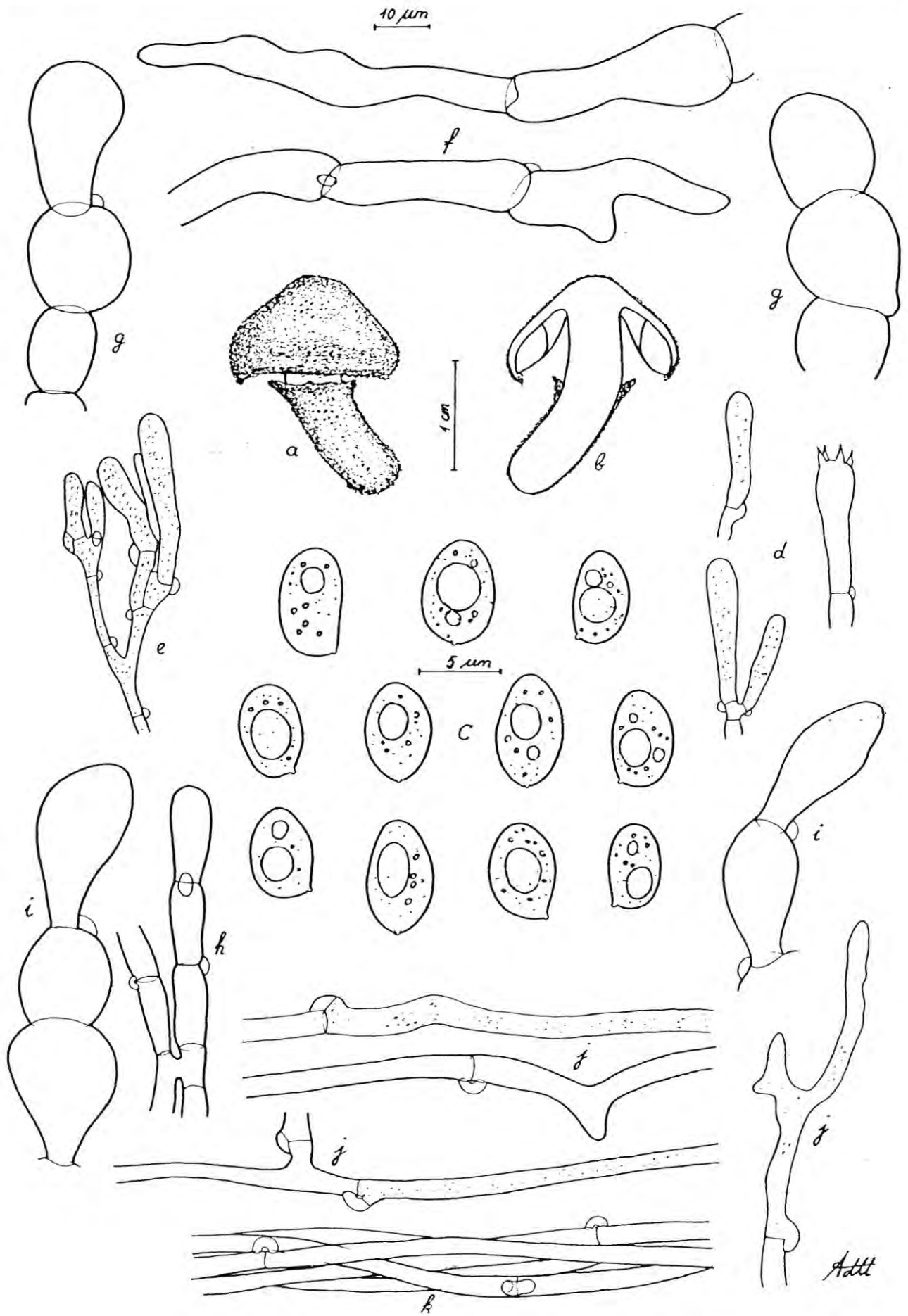
Beschrijving van de afbeeldingen:

- a: vruchtlichaam, x2
- b: doorsnede van vruchtlichaam, x2
- c: verschillende sporentypen, x3000
- d: basidiën in verschillend ontwikkelingsstadium, x1000
- e: subhymenium met basidiënontwikkeling, x1000
- f: hyphen van het velum op de hoed, binnenste laag, x1000
- g: elementen van het velum op de hoed, buitenste laag, x1000
- h: hyphen van het velum op de steel, binnenste laag, x1000
- i: elementen van het velum op de steel, buitenste laag, x1000
- j: hyphen van het mycelium aan de steelbasis, x1000
- k: tot streng verweven hyphen van het mycelium, x1000

De voornaamste kenmerken waarop Smith en Singer hun nieuwe soort baseerden waren, t.o.v. *Cystoderma amianthinum* de duidelijke, blijvende ring en de kleinere sporen. Van *C. carcharias* onderscheidt *C. fallax* zich door de kleur, de geur en het verkleuren van de velumcellen met kaliumhydroxide en ammoniak. J. Favre trof de soort meermaals aan in de naaldbossen van het nationaal park van Zwitserland. Hij vond ze op dezelfde vindplaatsen als *C. amianthinum* en *carcharias* en zegt dat hij *C. fallax* voordien steeds met *amianthinum* heeft verward. Ook P. Heinemann en D. Thoen nemen *C. fallax* op in hun studie over het geslacht *Cystoderma*. Volgens deze auteurs is de verwantschap met *C. carcharias* het grootst. De vondst uit Knokke past maar moeilijk binnen deze soortbegrenzing. De stevige ring, de kleur en geur wijzen op *Cystoderma fallax*, de sporenafmetingen passen beter voor *C. amianthinum*, maar overlappen ook gedeeltelijk deze van *fallax*. Zekerheid hierover kan men enkel krijgen door een volledige, vergelijkende studie van beide soorten.

Literatuur:

- Favre J. (1957) "Agaricales nouvelles ou peu connues", Bull. Suisse de Mycologie 35, blz. 119
- Heinemann P. en Thoen D. (1973) "Observations sur le Genre *Cystoderma*", Bull. Soc. Myc. de France, blz. 5-34
- Kühner R. en Romagnesi H. (1953) "Flore analytique des Champignons supérieurs" blz. 392
- Moser M. (1983) "Die Röhrlinge und Blätterpilze", Kleine Kryptogamenflora Band IIb/2, blz. 250
- Smith A. en Singer R. (1944) "A Monograph on the Genus *Cystoderma*", Pap. of the Mich. Acad. of Sciences, Arts and Let., 30, 71-124.
- Thoen D. (1967) "Les Cystodermes (*Tricholomataceae*)", Les Naturalistes Belges 48, blz. 285-297

Ecologie

Het boscomplex van Ranst, een natuurmonument deel 1

door F. Dielen

Dat sommige gebieden in ons land een enorme wetenschappelijke waarde hebben, weet ieder wetenschapsmens en natuurvorser. Naargelang de ligging bezit ieder van deze gebieden zijn eigen specifieke biotopen. De vegetatie en levensgemeenschappen zijn aan de plaatselijke omstandigheden aangepast.

Het boscomplex te Ranst dat ik hier nader wil toelichten is een van deze enorm belangrijke gebieden.

In verband met deze publikatie wil ik me uiteraard houden aan de vegetatie en de mycologische flora van deze uiterst belangrijke biotoop.

Als basis voor deze verhandeling heb ik het memorandum genomen dat door mijn vriend Geert De Blust en mezelf in 1977 werd opgesteld tegen het voorontwerp van gewestplan. (Geert legde in deze verhandeling het grote stramien.)

Het boscomplex dat hier besproken zal worden, omvat drie nauw verbonden gebieden:

- de bossen van het domein Zevenbergen
- het "Kleibos" of "Muizenbos"
- het "Floerenbos"

Samen met de ingesloten landbouwgronden vormen deze bossen één landschappelijke eenheid. Deze is vooral cultuurhistorisch bepaald. Lange tijd is het gebied eigendom geweest van het Kasteel van Zevenbergen. Hierdoor werden landbouwgrond en bos als een geheel beheerd. Versnippering trad niet op. De exploitatie en de bestemming van de gronden bleef geruime tijd haast ongewijzigd, waardoor zich vooral in de bossen een natuurlijke planten- en dierenwereld kon ontwikkelen. Het feit dat de bossen deel uitmaken van een groter domein, maakt dat ze tot hiertoe gespaard gebleven zijn van grove veranderingen. De meeste bossen trouwens die we nu nog vinden in de streek ten zuiden en oosten van Antwerpen zijn of waren eigendom van een kasteel. Dit geldt vooral voor de bossen op iets drogere, voedselrijke bodem. Waar die geen deel uitmaakten van een kasteeldomein, zijn ze nu verdwenen. Bosjes op zeer natte gronden bij beken of moerassen bestaan hier en daar nog wel buiten die domeinen.

Het boscomplex te Ranst onderscheidt zich van andere in de streek door zijn oppervlakte en zijn gevarieerdheid. De verscheidenheid kent twee oorzaken:

- verschil in beheer van de bossen
- verschil in de standplaatsfactoren.

De combinatie van deze twee factoren maakt uiteraard een grote verscheidenheid aan biotopen en levensgemeenschappen mogelijk.

Om het uitzonderlijk belang van de bossen aan te tonen zal hieronder eerst kort een overzicht van de verschillende beheersvormen en de verschillen in standplaats met hun invloed op de boslevensgemeenschappen gegeven worden. Daarna hebben we het over de bostypen zelf en hun belang voor het natuurbehoud. Het belangrijkste vegetatiepatroon zal worden vermeld alsook de meest interessante zwammen die we er tot hiertoe aantreffen.

Standplaatsen en levensomstandigheden van de bossen te Ranst

We bespreken hier de fysische aspecten van het milieu die een directe invloed uitoefenen op de boslevensgemeenschappen. Van het allergrootste belang zijn in dit verband de bodem, water en voedingsstoffen in de bodem.

We bevinden ons in het overgangsgebied tussen de zandige Kempen en de zuidwestelijk gesitueerde leemstreek. De bossen zijn voor 't merendeel op lemig en zelfs

kleinig materiaal gelegen. Langs de valleien van de Grote Schijn en de Tappelbeek dringen deze bossen verder de Kempen in. In het gebied te Ranst zelf loopt geen beek van betekenis. Daarom mogen we de bodems en vegetaties hier waarschijnlijk niet direct vergelijken met de soortgelijke milieus in de beekdalen. Immers daar overstromen de beekdalbosjes regelmatig en wordt de bodem zo periodiek aangerijkt. In Ranst treedt deze situatie niet op. Wanneer delen toch onder water staan, is dit een gevolg van een zeer hoge grondwaterstand.

Langs een net van afwateringsgrachtjes staan de bossen in verbinding met de Schawijkbeek en de Merrebeek. Voor de bosbouw is een ontwatering hier noodzakelijk daar de meeste gronden te nat zijn. Biologisch is zo'n nat bos echter uiterst interessant. Geringe hoogteverschillen en veranderingen in bodemsamenstelling veroorzaken in het gebied een grote verscheidenheid aan vochtklassen. Droge gronden, waar ook in de winter het grondwater beneden 1 m diepte blijft (vochtklasse b in de klassifikatie) komen er direct naast zeer natte gronden voor waar in winter en voorjaar de grondwatertafel haast aan de oppervlakte komt (vochtklasse e). We zullen dus in de bossen zowel vegetaties vinden die aan een zeer vochtig milieu gebonden zijn als die, die het meer moeten hebben van droge standplaatsen.

De samenstelling van de bodems varieert van zuiver zandig tot haast puur lemig. In Ranst zijn de lichtste gronden (zand) in regel het droogst en de zwaardere leemgronden het natst. Daarnaast kan gesteld worden dat de voedselrijkdom van de bodem stijgt met vergroting van de leemfractie. Voedselrijke gronden komen hier dus naast voedselarme gronden voor. Belangrijk verder is nog dat in sommige van de lemige bodems een hoog kalkgehalte aanwezig is, dit in tegenstelling met de grotere omgeving. Verschillen die dus in de bossen te Ranst optreden zijn: droog/nat, voedselarm/voedselrijk, zandig/lemig, kalkarm/kalkrijker.

Lang is de waterhuishouding van de bodem bepalend geweest voor het gebruik dat er door de mens van gemaakt werd. Drogere voedselrijke, maar ook armere gronden waren geschikt voor akkerbouw; de nattere kwamen in aanmerking voor wei- of hooiland. De natste gronden bleven, of werden bebost.

In onze streken en ook te Ranst vertonen gronden die reeds lang in cultuur zijn een dikke, humusrijke bovengrond, de A₁-horizont, die ontstaan is door het jarenlang organisch bemesten van de bodem. Bodems onder bos vertonen dit niet. De bovenste laag bestaat uit humus die naar beneden toe meer en meer verteerd is. De samenstelling van de humus, maar ook de dikte van het pakket en de snelheid van afbraak is mede afhankelijk van de begroeiing van het bos.

In tegenstelling tot de droge en vochtige gronden heeft er zich in de zeer natte gronden geen profiel ontwikkeld. De bodem bestaat dus niet uit verschillende van elkaar te onderscheiden lagen. Een degelijke situatie doet zich ook voor in de rivierdalen, waar de gronden rechtstreeks onder invloed staan van de rivier of beek en zijn afzettingen.

In Ranst kennen de bossen de grootste uitbreiding op de natte profielloze bodems. Het complex van het vroegere Floerenbos met de nu nog aanwezige restanten ligt op gronden met een m-profiel, gronden met een dikke antropogene humus aanrijkingshorizont. (Anthropogene factoren zijn door de mens uitgeoefende invloeden op de bodemgesteldheid door ontbossing, ontwatering en bemesting.) Hier is het dus zeer waarschijnlijk dat ze vroeger als landbouwgrond dienst gedaan hebben. Aparte zeer natte bodems, waar toch nog een zwarte humushorizont te onderscheiden is, komen ook onder sommige bosbestanden voor.

Deze verscheidenheid in bodemopbouw, veroorzaakt door een verschil in bodemvorming, zal weer van invloed zijn op de vegetatie van de bossen.

Beheer

Bijna alle bossen en bosjes te Ranst worden op een of andere manier geëxploiteerd. Overal zal er dus een menselijke invloed te bemerken zijn. Afhankelijk van de bestemming en het beheer zal die groter of kleiner zijn.

De produktiebossen voor hoogstammige bomen zullen relatief weinig beïnvloed worden. De bosgemeenschappen hebben, waar het de kruiden betreft, veel tijd om zich te ontwikkelen. Om een mooie groei te bekomen worden struiken en bomen regelmatig uitgedund. Het kappen van de volgroeide bomen gebeurt pas na lange tijd. Het gehele bos heeft hierdoor de gelegenheid gekregen zich verder evenwichtig te ontwikkelen. Worden bij het rooien grote delen van het bos tegelijkertijd gekapt, dan heeft dit uiteraard grote invloed op de boslevensgemeenschap. (plots veel licht, warm, vlugge afbraak van humus, verandering in waterhuishouding,...). Het gevolg is meestal dat de hele bestaande levensgemeenschap verdwijnt en vervangen wordt door een nieuwe, 'secundaire' gemeenschap. Deze vorm van beheer wordt in de bossen van Ranst plaatselijk toegepast.

Daarnaast is er de selectieve kapping van hoogstammige bomen, een exploitatievorm die minder drastisch ingrijpt in het bos. Wel dienen we op te merken dat de schade aan de bossen, vooral wanneer die klein zijn, nog relatief groot kan zijn. Het gaat hier dan om schade veroorzaakt door de voorbereidingen tot het kappen en de versleping van de gevelde bomen.

Een ander type van bosexploitatie is het hakhout. Hier worden de bomen, essen, elzen, wilgen, eiken, ..., nooit de kans gegeven zich te ontwikkelen tot hoogstammen. Om de 10 à 15 jaar worden ze immers dicht tegen de grond gekapt, maar op een zodanige manier dat ze direct weer kunnen uitgroeien. Het resultaat is een hakhoutcultuur, bestaande uit een of meerdere soorten, opgebouwd uit breed uitgesteelde stronken met takken van dezelfde leeftijd.

Omdat de cultuur een korte omlooptijd heeft zullen we hier andere levensgemeenschappen vinden dan in de bossen met hoogstammige bomen. Soorten die er voorkomen zullen meestal veel licht prefereren. Wordt het hakhout dan ook niet tijdig gekapt, dan zullen ze verdwijnen door gebrek aan licht.

Hakhout komt te Ranst voor op de natste delen van het boscomplex. Het kan op zichzelf bestaan, of in combinatie met een hoogstamcultuur, meestal Canadapopulier. Vrij natuurlijke situaties doen zich in het Muizenbos voor, waar essen als hoogstam tussen het hakhout staan.

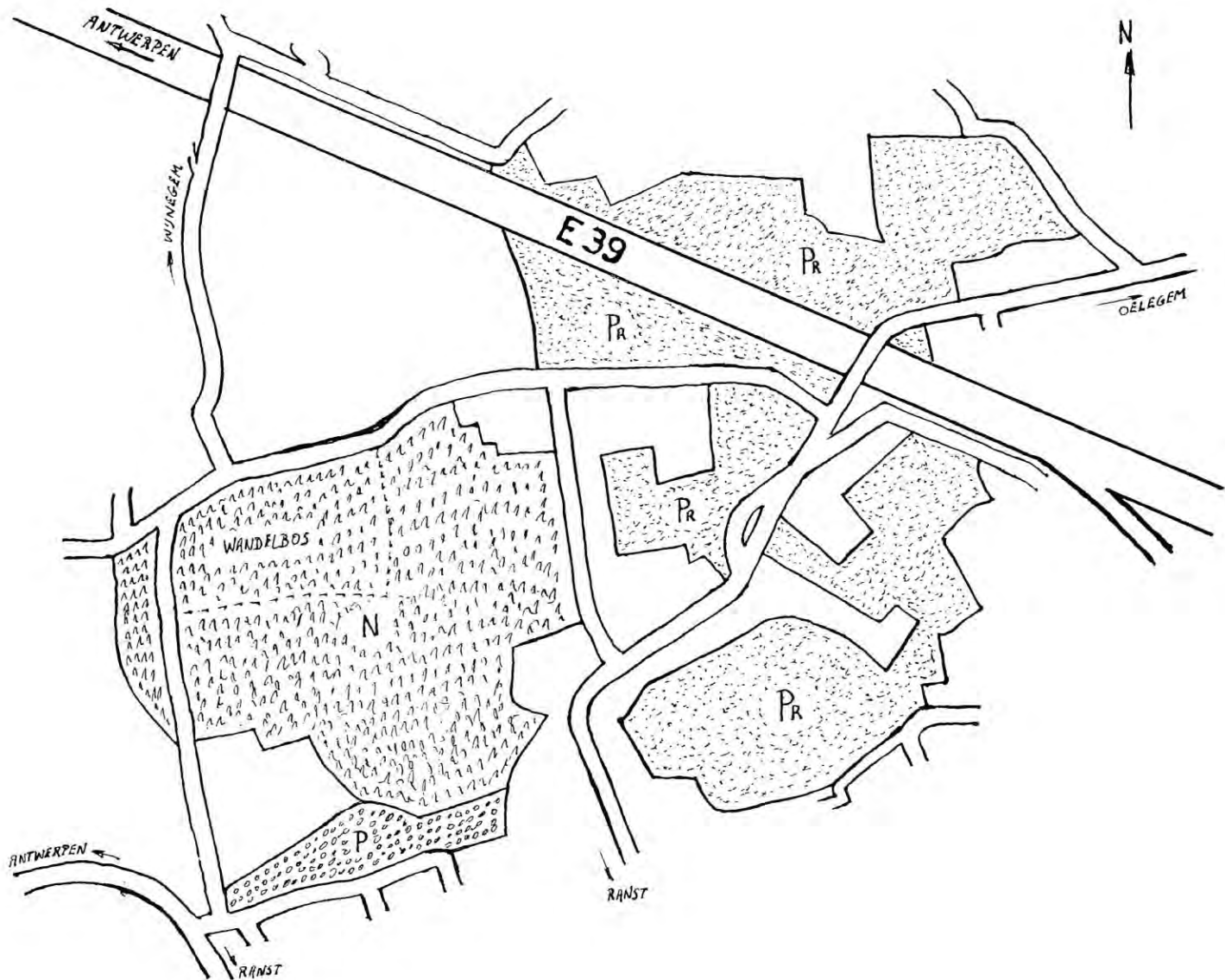
Bostypen die we in de kasteeldomeinen veel aantreffen en die niet direct op produktie gericht zijn, zijn de parkbossen. In Ranst zijn dat de bossen bij het kasteel van Zevenbergen. Inrichting als park-wandelbos wil meestal zeggen: kapping van sommige struiken en bomen, om een open uitzicht te behouden, het na de bloeitijd maaien van de ondergroei van het bos waardoor struikgroei tegengegaan wordt (een vrij unieke situatie in delen van het Zevenbergenbos), het inbrengen van vreemde planten (exoten) en het favoriseren van bepaalde bomen om esthetische redenen.

Er zijn nog delen van het bos die speciaal bestemd zijn voor het opkweken van jachtwild. Het gaat meestal om dichte bosjes waar de dieren zoveel mogelijk met rust gelaten worden. Men zou verwachten dat de boslevensgemeenschappen hier dan ook het best ontwikkeld zijn. Door de hoge concentratie aan jachtwild (vooral fazanten) is dit niet het geval. Doordat hun aantal niet in evenwicht is met de aanwezige natuurlijke voedselvoorraad (ze worden bijgevoerd) verstoren ze grondig het evenwicht, waardoor de kweekbosjes snel biologisch verarmen.

We zien dus dat, wat het beheer betreft, er ook grote verschillen optreden in de bossen van Ranst. De minst betreden bossen vinden we op de natste plaatsen en worden over het algemeen als hakhout beheerd. Om betere groeivoorwaarden te scheppen worden ze meestal ontwaterd door greppels. De dichtheid en diepte van de greppels zal de mate van beïnvloeding bepalen. Op de drogere en ook wel zandigere plaatsen staan de bossen van hoogstammen. Sommige ervan worden veel betreden (het wandelbos) andere haast niet.

Een recente aanplanting van een streekvreemde boomsoort betreft de enclave naaldhout in het bos van Zevenbergen.

Het zal nu wel duidelijk zijn dat de verscheidenheid aan milieu en beheer een

uniëke combinatie aan bostypen heeft doen ontstaan die we gerust enig in de streek kunnen noemen.

Betreffende het gewestplan van Antwerpen weze nog gezegd dat volgens het Ministerieel Besluit drie bestemmingen aan de bossen van Ranst werden gegeven.

Het grootste deel van het Zevenbergenbos staat aangegeven als natuurgebied, een klein deel bij het kasteel als park. Het Muizenbos en de bossen langs de autosnelweg zijn aangeduid als produktiebos. Bosrestantjes in het kultuurland van het Zevenbergenbos bij de Gasthuishoeve werden als landbouwgrond met landschappelijke waarde aangeduid. Het nog resterende hakhoutbosje van het Floerenbos is bestemd als zone van openbaar nut. Hier is de nieuwe begraafplaats van Ranst gepland. Omdat dit bos een van de enige vertegenwoordigers is van een uiterst zeldzaam bostype in Vlaanderen en de Kempen, stelden we voor dat het integraal als natuurreservaat op het gewestplan zou opgenomen worden. De bevoegde diensten hebben dit verzoek naast zich neergelegd en niets aan de oorspronkelijke bestemmingen willen wijzigen.

In een volgend nummer bespreken we de vegetatie van de verschillende bostypen te Ranst.

Humor

Een mycoloog onder het pseudoniem Boletus, schreef in het Zwitsers blad van augustus 1983 het volgend artikel: hoe determineer ik zeker verkeerd ?

Hiervoor gaf hij zeven tips:

- 1 Zeg nooit die paddestoel ken ik niet.
- 2 Gebruik geen microscoop. Determineer liever in het halve duister van het bos.
- 3 Bij een discussie over een moeilijke soort onthoud de naam die het meest ver-
noemd wordt en zeg : "die is het".
- 4 Er zijn maar twee soorten Hebeloma's, een met een radijsgeur en een met een
cacaogeur.
- 5 Een determinatieboek is meer dan genoeg, houd u dan vooral bezig met de slecht
gekende soorten.
- 6 Chemicaliën zijn als goede wijn, hoe ouder hoe beter.
- 7 Profiteer van de onnauwkeurigheid van de reukbeschrijvingen. Bepaal liefst de
geur met een sigaret in de mond.

Bibliotheek

Naast de jaarlijkse abonnementen op mycologische tijdschriften zoals Coolia, Revue für Mykologie, Zeitschrift für Pilzkunde, Bulletin de la Société Linnéenne de Lyon, Revue de Mycologie, Bulletin de la Société Mycologique de France, Westfälische Pilzbriefe en Persoonia, werden in 1983 volgende werken aangeschaft:

Clitocybe subgenus Pseudolyophyllum, uitgegeven door de Landbouwhogeschool te Wageningen, door T. Kuyper,
de vijfde uitgave van Die Röhrlinge und Blätterpilze van R. Moser.

Leden die nog niet in het bezit zijn van de boekenlijst van onze bibliotheek kunnen deze bekomen op een van de eerstvolgende vergaderingen in het verenigingslokaal. De boekenlijst kan ook schriftelijk of telefonisch besteld worden bij de bibliothecaris Jean Schavey, Basseliersstraat 54, 2100 Deurne, telefoon 03/ 322 54 52.

Boeken kunnen worden ontleend tijdens de vergaderingen. Zij kunnen ook schriftelijk worden aangevraagd bij de bibliothecaris. De boeken worden dan aangetekend verzonden, kosten ten laste van de ontlener.

De ontleende boeken zijn binnen de maand terug te bezorgen.

Enkele kostbare klassieke werken worden niet uitgeleend en dienen ter plaatse te worden geraadpleegd. Dit kan ook buiten de vergaderingen mits afspraak met de bibliothecaris.

Brievenbus

Onder dezerubriek zullen de brieven, reacties en nieuwsjes van de leden worden opgenomen. AMK mededelingen wil het contact tussen de leden bevorderen en tevens aan eenieder de gelegenheid geven een antwoord te krijgen op zijn vragen of problemen.

Brieven te zenden aan de redactieraad, adres op het laatste blad.

Studietochten

De lijst van de studietochten 1984 is in voorbereiding.

Leden die graag een bepaalde studietocht gepland zouden zien kunnen een voorstel indienen met vermelding van volgende gegevens:

- de plaats van de uitstap met liefst een korte beschrijving van de omgeving, datum waarop de excursie zou kunnen doorgaan,
- een gemakkelijk te bereiken plaats van bijeenkomst, bij voorkeur te bereiken met het openbaar vervoer,
- een lokaal waar 's middags de meegebrachte pic-nic kan gebruikt worden.

Voorstellen bij voorkeur schriftelijk indienen voor 20 januari 1984 bij Frans Dielen, Schawijk 28, 2228 Ranst, telefoon 03/ 353.80.07.

Bij voorbaat dank voor de medewerking.

Inzendingen

Ingezonden artikels dienen aan volgende richtlijnen te voldoen:

- alle artikels dienen ondertekend te zijn. Anonieme artikels worden niet gepubliceerd.
- de artikels verschijnen in het Nederlands. In vreemde talen gestelde artikels zullen vertaald worden.
- Bij vermelding van Nederlandse namen zijn deze van de standaardlijst van de Nederlandse paddestoelnamen te gebruiken.
- Originele tekeningen moeten in zwarte inkt getekend zijn, liefst op kalkeerpapier.
- aan elk artikel moet een bronvermelding toegevoegd worden.
- de artikels worden liefst getypt, met interligne 2, naar de hoofdredacteur gestuurd.

De redactieraad heeft het recht de publicatie van een artikel te weigeren indien het niet overeenstemt met het doel van de mededelingen.

Oproep

Oproep aan de gebruikers van de Aantekenlijst voor zwammen en slijmzwammen

Indien u soorten gevonden hebt die niet voorkomen in de aantekenlijst wil U dan hiervan een lijstje bezorgen aan Emile Vandeven, Hamweg 3, 1130 Haren Brussel. Aan de hand van de ontvangen lijsten zal een bijvoegsel opgesteld worden, dat zal opgenomen worden in een volgend nummer van AMK mededelingen.

Er zijn nog enkele aantekenlijsten beschikbaar. Zij zijn verkrijgbaar bij de bibliothecaris Jean Schavey en kosten F 75. Zij kunnen ook besteld worden door overschrijving van F 100, inclusief verzendingskosten, op postrekeningnummer 000-1415744-29 van de Antwerpse Mycologische Kring v.z.w., Antwerpen.

AMK

Lidgeld 1984

Het lidgeld blijft ook voor 1984 onveranderd vastgesteld op F 250.
De leden worden vriendelijk verzocht voor de betaling van hun jaarlijkse bijdrage het bijgevoegd overschrijvingsformulier te gebruiken. Zij kunnen natuurlijk de betaling ook regelen met de schatbewaarder Jean Van Yper tijdens een van de komende vergaderingen.
De beheeraad heeft in haar vergadering van 22 november 1983 beslist dat het lidgeld betaald door nieuwe leden, die zich aansloten tijdens of na de jaarlijkse tentoonstellingen, tevens het jaar 1984 dekt.

Activiteiten

Op de volgende vergaderingen zijn alle leden van harte welkom.

- Dinsdag 10.1.1984: de heer Van de Meersche J.
Kleurdia's van paddestoelen
- Dinsdag 24.1.1984: Opstellen van de lijst der studietochten.
- Dinsdag 14.2.1984: Jaarvergadering voor de werkende leden.
- Dinsdag 28.2.1984: de heer Imler L.
Sporen van truffels, met microscopie
- Dinsdag 13.3.1984: de heren Vaes A. en Dielen F.
Inleiding tot de microscopische technieken
- Dinsdag 27.3.1984: de heer Dr. Van den Eynde F.
Inleiding bij de studie van de Polyporaceae (vertaling uit het boek van Ryvarden "Polyporaceae of North Europe)

Deze vergaderingen vangen telkens aan om 20 uur en gaan door op volgend adres: Ommegankstraat 26, Antwerpen.

Onze vereniging organiseert van 25.8 tot 1.9.1984 een werkweek in de Eifel (D). Naast haar vulkanische bezienswaardigheden is deze streek ook mycologisch zeer interessant. Er zal verbleven worden te Wallersheim in "Gasthaus und Pension Spoo" in volledig pension. De deelnemers hebben de keuze tussen kamers met warm en koud stromend water, kamers met douche en kamers met douche en W.C. Prijzen, nadere inlichtingen en inschrijvingsformulieren kunnen verkregen worden bij Emile Vandeven, Hamweg 3, 1130 Haren Brussel tel 02/251 75 98.
Inschrijven is mogelijk tot 31 maart 1984.

AMK mededelingen is een nieuwsbrief van de Antwerpse Mycologische Kring v.z.w. en verschijnt driemaandelijks, telkens voor de aanvang van ieder seizoen.
Redactieraad: A. de Haan, F. Dielen, J. Schavey, E. Vandeven en J. Van Yper
Hoofdredacteur en verantwoordelijke uitgever: J. Van Yper
Correspondentie: p/a J. Van Yper, Gounodstraat 2A bus 36, 2018 Antwerpen
Datum van het nummer: 15 december 1983